

TANTADRUJEVO ISKANJE SREČE: OD DIDAKTIKE DO INTERPRETACIJE

Članek obravnava primer šolske interpretacije srednje dolgega pripovednega besedila, in sicer po načelu učne verige odlomkov z vprašanji za tesno branje. Ta didaktični pristop se je sicer na Slovenskem uveljavljal že pred drugo svetovno vojno, bolj sistematično uresničitev pa je doživel z izidom delovnih zvezkov za domače branje *Zlati poljub* in *Poljub zlata* leta 1998. Po skoraj dveh desetletjih šolske rabe je čas za natančnejšo presojo pristopa oz. njegove uporabnosti, tudi s pomočjo primerjave dveh učnih verig, nastalih po znani Kosmačevi noveli *Tantadruj*. Članek zaključuje interpretativni poskus, ki Tantadrujevo iskanje sreče povezuje s pripovedovalčevim iskanjem ustvarjalnega navdiha.

Ključne besede: Ciril Kosmač, učna veriga, tesno branje, domače branje, didaktika književnosti

Nastanek *Poljubov* in predstavitev razvoja učne verige¹

Tudi Boža Krakar Vogel, tedaj že nekaj let docentka za didaktiko književnosti na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, je kot recenzentka zaslužna za to, da sta bila leta 1998 pri DZS objavljena delovna zvezka za domače branje *Zlati poljub* in *Poljub zlata*, pospremljena s priručnikom za učitelje (Božič 1998). Delovna zvezka sta začela nastajati na začetku devetdesetih let, ko sem kot učitelj slovenščine na tedanji Srednji družboslovni in ekonomski šoli v Novi Gorici začutil potrebo, da še zlasti pri domačem branju z odlomki dopolnujem tedanja

¹ Učna veriga za šolsko obravnavo leposlovnih besedil je didaktična metoda, pri kateri ob nizu skrbno izbranih in zaokroženih krajših odlomkov dijaki po načelu tesnega branja opazujejo in razčlenjujejo ne samo zgodbo, literarne osebe in odnose med njimi, pač pa tudi slogovne prvine, snovne posameznosti in delna sporočila.

didaktično zelo skromna berila, nastala po usmerjenem izobraževanju in predelana po osamosvojitvi (Kolšek idr. 1993–1996).²

Bolj ali manj spontano sem se začel zavedati, da se pri šolski interpretaciji domačega branja brez besedila lahko pogovarjamo zgolj o zgodbi, o literarnih osebah in odnosih med njimi, obravnava odlomkov z vprašanji za tesno branje³ pa širi pristop k leposlovnemu besedilu v smeri recepcijske estetike. Svoje poskusne didaktične proizvode sem sprti predstavljal slovenistični oz. učiteljski javnosti in jih skušal tudi strokovno ovrednotiti, ob tem pa poudarjal pomen domačega branja za razvijanje literarne zmožnosti dijakov (Božič 1993, 1994, 1995, 1996 in 1997).⁴

Po večletnem intenzivnem delu (izbira besedil, izbira odlomkov, postavljanje vprašanj za tesno branje, tvorjenje učnih verig ter dodatnih nalog) sta nastala delovna zvezka s šestdesetimi proznimi, dramskimi in pesniškimi besedili, ki vključujeta kanonske izdelke slovenske in svetovne književnosti. Gre predvsem za besedila, ki so prestala test časa v razvoju slovenske didaktike (upoštevajoč učne načrte in berila) po drugi svetovni vojni.⁵

Založba DZS je prevzela izdajo in s prispevkom urednice Majde Degan Kapus in ilustratorke Marjance Prelog sta avgusta leta 1998 izšla delovna zvezka formata A 4 v skupnem obsegu petsto strani. Namenjena sta bila dijakom splošnih in strokovnih gimnazij.

Delovna zvezka sta bila med učitelji večinoma dobro sprejeta⁶ in se na nekaterih šolah še vedno uporabljata, predvsem tako, da učitelji fotokopirajo posamezne učne verige in naloge za utrjevanje ali preverjanje znanja. Širšo uveljavitev delovnih zvezkov sta preprečila zlasti dva dejavnika: sočasna priprava sestavov novih beril *Branja* in *Svet književnosti*, ki sta bila po obsegu, vsebini in didaktični zasnovi velik korak naprej v primerjavi s prejšnjimi berili, in pomanjkanje podpore na Zavodu za šolstvo, kjer zaradi nasprotovanja uporabi kratkih odlomkov *Poljubov* niso uvrstili na noben seznam priporočenega gradiva.

Nasprotovanje Zavoda je temeljilo na avtoriteti Mete Grosman, ki je že v monografiji *Bralec in književnost* in tudi kasneje problematizirala uporabo odlomka iz leposlovnega besedila v šoli (Grosman 1989 in 2004). Avtorica meni, da branje odlomkov nima nikakršnih značilnosti literarnega branja, in trdi, da »učenca prepričuje, da je odlomek z dodanimi podatki o avtorju in povzetkom zgolj še ena nezanimiva zbirka podatkov,

² Berila so bila skromna tudi po obsegu, saj so bila izpuščena skoraj vsa besedila iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov.

³ Tesno oz. pozorno branje (angl. *close reading*) je takšno šolsko branje leposlovnega besedila, pri katerem dijaki skupaj z učiteljem berejo celotno besedilo ali zgolj odlomek, pri tem pa učitelj razlaga ali z dialogom odkriva literarnovedne podrobnosti.

⁴ Predvsem gre za zbornike Slavističnega društva Slovenije in priročnike Zavoda za šolstvo.

⁵ V *Zlatem poljubu* je 22 tujih in 8 domačih besedil, v *Poljubu zlata* pa 22 domačih in 8 tujih besedil.

⁶ Nekatere sta motila naslova, ki naj ne bi bila primerna za šolsko rabo, zato tudi predstavitev priročnikov v reviji *Slovenščina v šoli* ni mogla iziti pod naslovom *Poljuba v razredu*.

ki je del dolgočasnega pouka in nič bolj zanimive književnosti« (Jožef Beg 2015: 74–75). Tovrstnemu, v didaktični praksi sicer šibko utemeljenemu stališču se je še pred izidom *Poljubov* argumentirano zoperstavil Silvo Fatur, ki v članku *Didaktični problem odlomka iz leposlovnega besedila, ob primerih iz romana Pavleta Zidarja Sveti Pavel* navaja, da »besedilo odlomka plus metabesedilo, ki nastane ob njem in iz njega in se, kot bomo videli, običajno pojavlja kot umestitveno besedilo ali kot vezno besedilo med odlomki, vsekakor tvorita neko novo, drugačno kakovost, za katero ni nujno, da je a priori nekaj slabšega« (Fatur 1995: 63).

Da gre za pomembno didaktično vprašanje, dokazuje kasnejša empirična raziskava Bože Krakar Vogel (2006), ki je s skupino dijakov preizkusila razlike v branju in dojemanju odlomka in kratke pripovedi. Krakarjeva rehabilitira šolsko rabo odlomka in ugotavlja, da dijaki razumejo odlomek »kot reprezentativen del celote« in da

k predstavam o njej bistveno prispeva zlasti vsebinska, pa tudi didaktična umestitev. Ni videti, da bi jim odlomek predstavljal le še eno nezanimivo zbirko podatkov, saj jih lahko navduši včasih celo bolj kakor manj zanimiva celota in pri večini kdaj pa kdaj poveča motivacijo za branje celotnega besedila, kar je gotovo tudi eden od pozitivnih učinkov teh obravnav (Krakar Vogel 2006: 663, 664).

Drugi problem, povezan s *Poljuboma*, je dolžina uporabljenega odlomka. V sodobnih gimnazijskih berilih *Branja* (Krakar Vogel idr. 2000–2003), *Svet književnosti* (Kos idr. 2000–2003) in *Umetnost besede* (Lah idr. 2007–2010) gre praviloma za daljše odlomke (enega ali dva), ki obsegajo tudi več strani. V *Poljuba* so vključeni bistveno krajši, vsebinsko sicer zaokroženi odlomki, predvsem zato, ker gre za večje število odlomkov (od osem do dvanajst) in prilagajanje recepcijskim zmožnostim sodobnega dijaka.⁷ Ustreznost tovrstnega pristopa potrjujejo tudi sodobna didaktična spoznanja:

Čeprav gimnazijo praviloma obiskujejo jezikovno sposobnejši dijaki, pa v vsakdanji pedagoški praksi lahko že ugotavljamo, da imajo tudi gimnazijci težave s koncentracijo pri spremljanju daljšega besedila (oddaje ali celo daljše razlage oz. predavanja), z razumevanjem prebranega besedila in izražanjem svojih misli o poslušanem ali prebranem besedilu. (Jožef Beg 2015: 260.)

Šele v novem tisočletju, ob pripravi in izdelavi disertacije *Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija* (2010), pa sem lahko bolj argumentirano potrdil, da ima didaktična zasnova učne verige odlomkov z vprašanji za tesno branje tudi na Slovenskem že zelo dolgo tradicijo. Obravnava leposlovnega besedila na način tesnega branja se je že v 19. stoletju uveljavljala v osnovni šoli, kar je v svojem *Posebnem ukoslovju slovenskega učnega jezika v ljudski šoli* na začetku 20. stoletja natančno predstavil Janko Bezjak, ki ga je kot pomembnega didaktika že na začetku svoje raziskovalne poti odkrila Boža Krakar Vogel (Bezjak 1906–1907; Krakar Vogel 1991: 10). V obdobju med obema vojnoma se je ta didaktični pristop razširil na raven nižje srednje šole v znamenitih berilih

⁷ Kratki odlomki so še zlasti primerni za delo z manj motiviranimi dijaki, ki jim pri pouku hitro upade pozornost.

petih avtorjev (Bajec idr. 1931–1935), nastalih pod vplivom sodobnih francoskih beril (Božič 2010: 114–119).

Tudi učna veriga odlomkov z umestitvami se je pojavila že po prvi svetovni vojni, in sicer v berilih za višje razrede srednjih šol Janka Bezjaka, Antona Breznika in Ivana Grafenauerja (Grafenauer idr. 1921–1930; Božič 2010: 109–113). Tradicijo sta nadaljevala Vinko Beličič in Martin Jevnikar v izjemno kakovostni *Slovenski čitanki za višje srednje šole*, ki je po drugi vojni izšla v coni A pod zavezniško vojaško upravo (Beličič in Jevnikar 1947; Božič 2010: 200–204). Šele kasneje, v sedemdesetih letih, so se odlomkom z umestitvami pridružila še vprašanja za tesno branje, in sicer v berilih Vere Gregorač za ekonomske srednje šole (Gregorač 1973–1979; Božič 2010: 164–168), v osemdesetih letih pa so učne verige odlomkov z vprašanji za tesno branje vključevala berila za srednje usmerjeno izobraževanje Silva Faturja (za prva dva letnika) ter Frančka Bohanca, Petra Kolška, Rajka Korošca in Tineta Logarja (za zadnja dva letnika) (Fatur 1981–1982; Bohanec idr. 1983–1984; Božič 2010: 174–178).

Sedanja didaktična teorija in praksa večinoma potrjujeta uporabnost učne verige odlomkov z vprašanji za tesno branje. Tesno branje se je še zlasti uveljavilo v četrtem letniku gimnazije pri obravnavi besedil iz tematskega sklopa za pisanje maturitetnega eseja (Krakar Vogel 2004: 234–247), v najnovejšem času pa celo kot učinkovita metoda za pomoč učencem z bralnimi težavami (Krakar Vogel 2014). Boža Krakar Vogel v *Poglavjih iz didaktike književnosti* delovna zvezka za domače branje *Zlati poljub* in *Poljub zlata* opredeljuje kot uveljavljeno dopolnilo k učbeniku, z namenom »spodbujati učence predvsem k eni zahtevnejši in samostojnejši dejavnosti, npr. k poglobljanju znanja, k bralni in ustvarjalni sposobnosti ob domačem branju ali ob ustvarjalnem pisanju« (Krakar Vogel 2004: 144).

Alenka Žbogar pri kritični predstavitvi delne in celostne šolske interpretacije ocenjuje, da je učinkovita npr. »učna veriga, ki kombinira domače branje celotnega besedila z obravnavo večjega števila kratkih odlomkov v šoli (na način tesnega branja)« (Žbogar 2013: 87). Jožica Jožef Beg pa v svoji disertaciji pri predlogu slovenskega prispevka k evropskemu literarnemu okviru ugotavlja, da je za obravnavo domačega branja bolj kot obravnava odlomka v berilu primerna

metoda tesnega branja z učno verigo, ki jo je v priročnikih *Zlati poljub* (1998) in *Poljub zlata* (1998) uveljavil Zoran Božič, saj z njo razvijamo natančnost pri opazovanju besedila, dijaki v dvojicah ali skupinah dani odlomek natančno preberejo (med poročanjem preberejo tudi interpretativno), ga umeščajo v sobesedilo, razčlenjujejo, se opredeljujejo do ravnanja oseb, povezujejo s prvinami iz že znanih besedil ipd. Po končanem poročanju imajo dijaki pregled nad literarnointerpretativnimi prvinami in so pripravljeni na različne aktualizacije, ki niso bile vključene v učno verigo. (Jožef Beg 2015: 284.)

Primerjava dveh učnih verig in didaktičnih predstavitev v sodobnih berilih na primeru Kosmačevega *Tantadruja*

Boža Krakar Vogel v prvi izdaji priročnika *Teme iz književne didaktike* navaja tri praktične primere obravnave leposlovja po metodičnem sistemu šolske interpretacije (Krakar Vogel 1995: 20–32). Na prvem mestu je predstavljena učna veriga Aleksandre Belšak za obravnavo *Tantadruja* v tretjem letniku srednje šole (UV 1).⁸ Ta objava omogoča primerjavo z učno verigo v *Poljubu zlata* (UV 2) (Božič 1998: 145–149). Na prvi pogled je razvidna razlika v didaktičnem instrumentariju: UV 1 ima sedem odlomkov z vprašanji za tesno branje, odlomki pa nimajo nobene umestitve. UV 2 ima začetni odlomek z motivacijsko ilustracijo, za tem uvodne naloge, povezane s pisateljem in njegovim delom, tem pa sledi deset odlomkov z vprašanji za tesno branje, vendar tudi z vprašanji in nalogami, ki se nanašajo na zgodbo in umeščajo odlomke v celotno besedilo.

Vsebinska primerjava pokaže, da ima UV 1 dva odlomka iz okvirne pripovedi in pet odlomkov iz materine pripovedi o Tantadruju. Noben odlomek ni besedilna celota, ampak so lepljenke posameznih motivov, poleg tega pa ne sledijo zgodbi, pač pa so razvrščeni po nejasnem, nelogičnem zaporedju. S Tantadrujem se natančneje ukvarja samo en odlomek. V UV 2 so trije odlomki iz okvirne pripovedi in sedem odlomkov iz zgodbe o Tantadruju: razvrščeni so linearno, tako da sledijo zaporedju v noveli. Vključeni so začetek in konec celotnega besedila ter začetek in konec materine pripovedi. Odlomki so vsebinsko zaokrožene celote. V vseh odlomkih iz materine pripovedi se pojavlja Tantadruj, bodisi kot osrednja oseba bodisi kot eden od norčkov. Sklenemo lahko, da izdelava učinkovite učne verige nikakor ni preprosta zadeva, saj zahteva natančno poznavanje literarne teorije in didaktike književnosti, vključuje pa tudi interpretativne zmožnosti.

V berilih *Svet književnosti* in *Umetnost besede* je Kosmačeva novela predstavljena le z enim daljšim odlomkom, v berilu *Branja* pa z dvema, in sicer z začetka okvirne pripovedi in z začetka zgodbe o Tantadruju.⁹ *Svet književnosti* in *Umetnost besede* imata isti odlomek, ki vsebuje dogajanje na sejmu in natančneje predstavlja druge tri norčke (Luko, Furlana in Matica), s tem da je v prvem berilu odlomek malo daljši in je vključen še Najdeni Peregrin. Izbrani odlomek sicer vključuje tudi Tantadrujevo iskanje sreče, vendar je predstavitev osrednjega lika izrazito statična in ne omogoča sledenja zgodbi, ki šele z zapletom in razpletom prinaša zaključeno sporočilo. Didaktično ustrežnejša je rešitev v *Branjih*, ki v drugem odlomku poudarjajo predvsem Tantadrujev bivanjski problem, povezava z okvirno pripovedjo v prvem odlomku pa omogoča tudi problemski pristop.

Vsa tri berila imajo umestitev odlomka (odlomkov), pri čemer je le-ta v *Branjih* skromna, v *Umetnosti besede* pa zelo izčrpna. Ker dijaki pred sabo nimajo zaključka besedila, ne morejo kritično presojeti navedb, da se »/s/ sklepnim prividom

⁸ UV 1 = učna veriga 1, UV 2 = učna veriga 2.

⁹ Odlomka imata naslova »*Resurrecturis ...*« ter *Tantadruj in njegova smrt*.

zaledenelega sveta /.../ novela tudi konča« (*Branja 4*: 151) in da se »/n/ovela /.../ konča z zaključnim delom pripovednega okvira, ki je veliko mračnejši kot uvodni del, saj privid ledenega sveta zbudi žalost, tesnobo, misel na smrt« (*Umetnost besede*: 114). V skladu s koncem novele je samo razlaga v *Svetu književnosti 4*, ko pripovedovalec »ugotovi, da pripoved o Tantadruju ni več tako svetla kot pred štiridesetimi leti, in da se je 'zgrenila', toda kljub vsemu sta se vanj vrnila 'plodovito hrepenenje in rodovitna tesnoba', ki sta mu vrnila življenjsko radost« (str. 88).

Interpretativna spodbuda za šolsko uporabo učne verige

Kosmačev *Tantadruj* je bil prvič objavljen v *Naši sodobnosti* leta 1959, prvo knjižno izdajo pa prinaša šele leto pisateljve smrti (1980).¹⁰ Besedilo je v celoti dostopno tudi na spletu. Skoraj dve desetletji uporabe učne verige v razredu je test časa, ki že pokaže morebitne pomanjkljivosti. Danes bi dodal ali izpustil kakšen odlomek, bistvo pa bi ostalo nespremenjeno. Poudariti je treba, da so temelj učne verige odlomki: vprašanja in naloge so učitelju in dijaku le v oporo. Učitelj jih lahko tudi nadgradi in postavlja svoja, lahko jih izpušča ali dodaja, spreminja njihov vrstni red ali daje različne poudarke. Skoraj vsaka obravnava v razredu prinaša nepričakovana odkritja in spoznanja: dokaz, da je vrhunska umetnina odprto besedilo. Pomembno je, da to začetijo tudi dijaki, zato moramo z odprtimi rokami sprejemati posebnosti njihovega branja.

Tantadruj: učna veriga

1. odlomek

V pozni, jasni in rahlo vetrovni noči sem se vračal iz Pirana. /.../ Bilo je preveč lepo, zato sem vedel, da se bo vse kmalu stemnilo v tisto neznano in nepojmljivo hrepenenje, pomešano z grenkosladko tesnobo, ki me začne potiskati k pisanju.

Interpretacija

Začetek okvirne pripovedi. Simboličen. Noč, ki ni smrt. Veter, ki je gibanje, veter, ki je življenje. Naravo in družbo obliva blede zlata luč in v pripovedovalčevi duši je nenavadno svetlo. Bralec prestopi: iz noči v visoki poletni dan. In ključna beseda odlomka, povezana z literarnim ustvarjanjem: hrepenenje. In že je tu Tantadruj.

2. odlomek

Zmrzla zemlja jim je zvenela pod okovanimi čevlji in mrzli mesec jim je svetil z neba, zakaj zimsko nebo je bilo jasno in jutro še daleč. /.../ Šli so na Most, in šli so na semenj, zato so hodili molče, da so laže računali in premišljevali o svojih potrebah in sanjali o svojih željah.

¹⁰ Prva objava nosi naslov *Tantantadruj* in ta daljša različica imena se pojavlja tudi v besedilu kot ime literarnega lika in na začetku njegovih povedi. Zakaj je v knjižni izdaji prišlo do redukcije, ostaja zaenkrat neznano. Tedanji urednik Miha Mate in avtorica spremne besede Helga Glušič sta žal po-kojna, pa tudi poizvedovanje na spletnem forumu Slovlit ni dalo rezultata.

Interpretacija

Začetek materine pripovedi. Spet je noč, ampak z neba sveti mrzel mesec. Svetloba, ki ne prinaša upanja, življenja. Množica se zgrinja na Most, starodavno križišče štirih dolin, z enim največjih prazgodovinskih grobišč v Evropi. V množici tudi štirje norčki, Tantadruj in Matic in Furlan in Luka. Vključeni v družbo, del skupnosti. Ljudi čakata kupčija in zabava.

3. odlomek

»Na, pa vzemi še krajcarček, da boš lahko dobro izbral,« so rekli kmetje in mu stisnili nekaj drobiža. /.../ »Na-abiram ja-az zvonce in vsi so za vas ...«

Interpretacija

Tantadruj potrebuje še tri zvonce, za vsakega mučenika po enega. Tantadruj hoče umreti, Tantadruj hoče biti srečen. Tantadruj veruje v srečo smrti. Kot so rimski legionarji verovali v nebesa, na zaledenem jezeru goli čakali na odrešitev Boga in vztrajali. Le enega je premamila topla kopel, raj tukaj in zdaj, le eden je stopil iz vrste in se poklonil starim bogovom. In se je namesto njega slekel stražar, prikriti kristjan. Zato štirideset mučenicov. Ki so hrepeneli, kot zdaj hrepeni Tantadruj. Kmetje ga ne razumejo, saj njegove vrednote niso od tega sveta. Smili se jim, ampak Tantadruj ni žalosten, je vesel. Tantadruj je srečen.

4. odlomek

Naposled so le prišli do cerkve in otročaji so jo hitro pobrisali skozi zakristijo, zakaj slovesna maša se je pravkar začela. /.../ Zvonci so zacingljali in vrabci so odleteli, odleteli pa so tudi tisti trije lepi golobi; švignili so v sonce, ki jih je oblilo z lesketajočim se srebrom, in nato so vsi srebrni po poševni poti odjadrali v nebo.

Interpretacija

Otroci se norčujejo iz norčka, ki je ponovno našel pravo rešitev. Pot do smrti in sreče. V hlapca Jerneja, ki ni našel pravice, je otrok zalučal kamen, tu pa so kamni besede, ki tudi lahko ubijajo. Tantadruj je nestrpen, ampak v cerkev ne sme. Cerkev pripada normalnim ljudem, pravim vernikom. Spet simbolika. Golobi so lepi, vrabci so moteči. Cingljanje zvoncev prežene vse: življenje je lepo in grdo, dobro in slabo. Z istim izhodom. Če greš počasi, dobiš sončarico. Če greš hitro, se preznojiš in v hladni kapeli prehladiš in dobiš pljučnico. Tujec.

5. odlomek

»Tantadruj, zdaj je zima in ni modrasov!« /.../ Potem so se vrata zaprla, in stresel se je, kakor bi se zaprla za njegovo srečo.

Interpretacija

Domači župnik je avtoriteta. Večja od stražmojstra, čeprav nima ne pendreka ne samokresa. Njegova moč so besede. Domači župnik je oblast. Kot v Cankarjevih Hlapcih. Ker je oblast, je odgovoren. Ne more dopustiti samomora. Niti kot župnik. Tantadruju ne more dati prav. Z besedno igro in zahtevo po trpljenju ustavi norčka na poti k cilju. Drobnega, neboljšenega norčka, nemočnega pred velikanskimi postavami. Župniki odhajajo v svetlobo, Tantadruj se je znašel v temi. In v mrazu. Mraz je v njegovi duši, saj ne hrepeni več. Brez hrepenenja je samo še žalost.

6. odlomek

Obrnili so se, šli s pokopališča in se spustili nazaj s police. /.../ »Tantadruj, ali so srečni?« je vprašal norček.

Interpretacija

Ključni odlomek pripovedi. Tantadruj ima spet cilj, spet hrepeni, spet je srečen. Našel je jamo, pot do smrti, ampak vanjo ne more, ne sme brez privoljenja župnika. V župnišču je svetlo, na drugi strani okna je tema. Znotraj je toplo, zunaj je mraz. Oblast je vsa zlata, oblast je razkošna. Štirje župniki uživajo, se mastijo, se opijajo in pojejo, ampak: ali so srečni? Ne sprašuje Tantadruj, sprašuje pisatelj. In ne odgovarja, saj gre za retorično vprašanje bralcu: So župniki, ki imajo vse, ki jim ničesar ne manjka, srečni? Verujejo v Boga, ampak ali verujejo tudi v srečo smrti? Uživajo tukaj in zdaj, vendar: ali sploh hrepenijo?

7. odlomek

»In zapomni si še nekaj!« je z globokim glasom rekel župnik. /.../ Nato je pokimal svojim sobratom in vsi so slovesno odšli v župnišče.

Interpretacija

Zvonjenje na pokopališču je kruto zasekalo v nočno rajanje po gostilnah. Tantadruj je našel smrt. In je v svojih nebesih. Svet je iz tira in oblast mora ponovno vzpostaviti red. Župnik najde pravo, genialno rešitev, s katero bo dosegel večni mir. Pred Tantadrujem. Norčku oblubi večno življenje, obuja prastaro željo človeka, postati enak bogovom. Ampak Tantadruj ne razume, ker ne more razumeti. On hoče smrt, srečo v smrti. Župnikove besede so neizprosne: Tantadruj ne sme več iskati sreče. Besede so ubile hrepenenje. In srečo. In kakšna milost je negotovost, ki bo poslej spremljala Tantadruja? Kot pravi Srečko: Ena je groza, ta groza je biti / sredi kaosa, sredi noči, / iskati izhoda in slutiti, / da rešitve ni in ni!

8. odlomek

In medtem ko so župniki peli v zlati sobi in so v zakajenih gostilnah pili in hrumeli kmetje in bajtarji, trgovci in obrtniki, hlapci in dekle, prekupčevalci in mešetarji, mladi in stari, so že daleč tam zunaj, vsak po svoji prazni dolini, šli štirje norci. Zmrzla zemlja jim je zvenela pod nogami in mrzel mesec jim je svetil z neba, zakaj zimsko nebo je bilo jasno in jutro še daleč ...

Interpretacija

Konec materine pripovedi. Začetek – konec: navidezna simetrija. Isti čas dneva, noč, in isti, mrzli mesec. A razlika je velikanska. Ljudje, skupnost, občestvo – vsi se zabavajo, vsi so na toplem, vsi uživajo. Tantadruj in Matic in Furlan in Luka gredo vsak po svoji prazni dolini, samotarji, izobčenci. Prej norčki, zdaj norci. In jim je mraz. Mraz je tudi Tantadruju, v njegovi duši je tema, saj ne hrepeni več. Svet je ostal brez hrepenenja.

9. odlomek

In nisem videl samo pokrajine okrog sebe, videl sem vso zemeljsko kroglo, in vsa je bila zledenela in mrtva. /.../ Visel je za ostro konico ledenega stolpa stare katedrale in bil je preklan na dva kosa. In takšen je zdaj svetil nad zemeljsko kroglo, nad izumrlim sejmiščem človeštva.

Interpretacija

Vrnitev okvirne pripovedi, tokrat z apokaliptično vizijo konca sveta. Sodni dan je mimo. Nebes ni. Človeštvo je izumrlo sejmišče, vse je prazno in ledeno in negibno. Ni več vetra, znanilca gibanja in življenja. To je svet ubitega Tantadruja.

10. odlomek

Na cesti sem se ozrl proti pokopališču. /.../ Saj sem vendar tiho prepeval tudi njegovo pesmico: »Na-a nebu je-e sonce /.../«

Interpretacija

In vendar. Začetek zadnjega odlomka s konca besedila ponovno vzpostavlja povezavo med Tantadrujem in pripovedovalcem, med preteklostjo in sedanostjo. Pisatelj je spet poln hrepenenja, ker bo kmalu iz nič nastajalo nekaj. Literarno delo. Pisatelj je kot stvarnik, pisatelj je Bog, njegov domišljjski svet, v katerem je lahko vse, so njegova nebesa. Je tak kot Prešeren v poeziji, je tak kot Baudelairjev albatros v zraku. Neskončno svoboden in srečen. Pravzaprav: kdo je najbolj srečen lik v noveli – pripovedovalec ali Tantadruj?

(Božič 1998b: 146–149.)

Zaključek

Konec učne verige se spontano navezuje na pomembno, morda ključno didaktično vprašanje, ali je šolska obravnava književnosti za dijake muka ali radost. Kadar so dijaki samo nedejavni opazovalci oz. poslušalci, je zanje razlaga pesmi, proze ali dramskega besedila pogosto muka. Kadar pa jim učitelj ne samo dopusti, da ob njegovi razlagi povedo svoje mnenje, pač pa jih spodbuja k razmišljanju in povezovanju in jih z nenehnimi, tudi problemskimi vprašanji izziva, bodo tudi tisti dijaki, ki bi se sicer dolgočasili, lahko občutili ustvarjalno radost. Ena od ustreznih didaktičnih metod za tako šolsko delo je prav uporaba učne verige.

Viri

Božič, Zoran, 1998a: *Zlati poljub*. Delovni zvezek za domače branje. Ljubljana: DZS.

Božič, Zoran, 1998b: *Poljub zlata*. Delovni zvezek za domače branje. Ljubljana: DZS.

Kos, Janko, idr., 2000–2003: *Svet književnosti 1–4*. Maribor: Založba Obzorja.

Kosmač, Ciril, 1959: Tantadruj. *Naša sodobnost* 7/1. 9–45.

Krakar Vogel, Boža, idr., 2000–2003: *Branja 1–4*. Ljubljana: DZS.

Lah, Klemen, idr., 2007–2010: *Umetnost besede 1–4*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Literatura

Bajec, Anton, idr., 1931–1935: *Slovenska čitanka za prvi–četrty razred srednjih in sorodnih šol*. Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.

Barbarič, Nada, in Božič, Zoran, 1994: *Priprava na razpravljalni esej v drugem letniku srednje šole*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Beličič, Vinko, in Jevnikar, Martin, 1947: *Slovenska čitanka za višje srednje šole I–II*. Gorica: Zavezniška vojaška uprava v Julijski Benečiji.

Bezjak, Janko, 1906–1907: *Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.

Bohanec, Franček, idr., 1983–1984: *Književnost III–IV: učbenik za srednje izobraževanje*. Maribor: Založba Obzorja.

Božič, Zoran, 1993: Problemske obdelave slovenskih klasikov. Orožen, Martina, in Hočevnar, Mateja (ur.): *Vprašanje slovarja in zdomske književnosti*. Zbornik Slavističnega društva Slovenije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 237–256.

Božič, Zoran, 1994: Ivan Tavčar, Visoška kronika. Cuderman, Vinko (ur.): *Književnost v drugem letniku srednje šole: priročnik za učitelja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 65–73.

Božič, Zoran, 1995: Sveti Pavel: šolska interpretacija z metodo učne verige. Fatur, Silvo (ur.): *Šolska ura s Pavletom Zidarjem*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 48–62.

Božič, Zoran, 1996: Prešeren, Sonetni venec; Pregelj, Matkova Tina; Camus, Tujec. Cuderman, Vinko (ur.): *Književnost v četrtem letniku srednje šole: priročnik za učitelja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 268–272; 289–299; 311–323.

Božič, Zoran, 1997: Obravnava domačega branja z učno verigo: ponazoritev s Cankarjevimi Hlapci. Jan, Zoltan (ur.): *Stodvajsetletnica Ivana Cankarja in Dragotina Ketteja*. Zbornik Slavističnega društva Slovenije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 71–85.

Božič, Zoran, 1998: *Zlati poljub in Poljub zlata: priročnik za obravnavo domačega branja v srednji šoli*. Ljubljana: DZS.

Božič, Zoran, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren*. Ljubljana: Tangram.

Fatur, Silvo, 1981–1982: *Književnost I–II: učbenik za srednje izobraževanje*. Maribor: Založba Obzorja.

Fatur, Silvo, 1995: Didaktični problem odlomka iz leposlovnega besedila, ob primerih iz romana Pavleta Zidarja Sveti Pavel. Šolska ura s Pavletom Zidarjem. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 63–78.

Grafenauer, Ivan, idr.: 1921–1930: *Slovenska čitanka za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol I–IV*. Ljubljana: Kraljeva zaloga šolskih knjig in učil.

Gregorač, Vera, 1973–1979: *Slovenščina I–IV: književnost z berilom za ekonomske srednje šole*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.

Grosman, Meta, 1989: *Bralec in književnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Grosman, Meta, 2004: *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Založba Sophia.

Jožef Beg, Jožica, 2015: *Razvijanje ključnih zmožnosti pri književnem pouku v gimnaziji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete.

Kolšek, Peter, idr., 1993–1996: *Berilo 1–4*. Maribor: Založba Obzorja.

Krakar Vogel, Boža, 1991: *Skice za književno didaktiko*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Krakar Vogel, Boža, 1995: *Teme iz književne didaktike*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Krakar Vogel, Boža, 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.

Krakar Vogel, Boža, 2006: Recepcija odlomka v primerjavi z recepcijo kratke pripovedi pri književnem pouku. Novak Popov, Irena (ur.): *Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta (Obdobja 23). 655–665.

Krakar Vogel, Boža, 2014: Tesno branje kot dodatna podpora učencem z bralnimi težavami. *Slovenščina v šoli* 17/3–4. 117–121.

Žbogar, Alenka, 2013: *Iz didaktike slovenščine*. Ljubljana: Zveza društev SdS (Slavistična knjižnica 18).